

Dr hab. Irena Rolska, prof. KUL

Katedra Historii Sztuki Średniowiecznej i Nowożytnej

Instytut Nauk o Sztuce

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Kacpra Szewczyka pt. „Architektura a tożsamość.

Problem wartościowania, promocji, i konserwacji zabytkowych organizmów miejskich na terenie województwa łódzkiego”

napisana pod kierunkiem dr hab. Piotra Gryglewskiego, prof. UŁ

na Wydziale Historyczno- Filozoficznym

Uniwersytetu Łódzkiego

Profesor Tadeusz Tołwiński, znakomity architekt i urbanista, w wydany w 1934 roku trzecim tomie „Urbanistyki”, zatytułowanym „Miasta przeszłości”, z wielkim zapałem i zaangażowaniem ukazywał czytelnikowi ponadczasowe znaczenie sztuki budowy miast w różnych epokach. Szczególną uwagę poświęcił wartości miast historycznych oraz potrzebie ich ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń. Do tej tradycji myślenia o mieście, jego strukturze, wartościach i przemianach nawiązuje przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr. Kacpra Szewczyka.

Ocena rozprawy doktorskiej

Struktura pracy

Rozprawa mgr. Kacpra Szewczyka składa się z trzech głównych części. Pierwsza z nich zatytułowana „Tło historyczne oraz prawne ochrony zabytków i charakterystyka województwa łódzkiego”, ma charakter przede wszystkim teoretyczny, historyczny i prawny. Stanowi ona ważną podstawę dla dalszych rozważań, ponieważ pozwala na właściwe osadzenie problematyki badawczej w szerszym kontekście rozwoju systemu ochrony dziedzictwa kulturowego. Autor przedstawia w niej uwarunkowania historyczne oraz prawne, które determinowały kształtowanie się współczesnych zasad ochrony zabytków. Analiza ta umożliwia lepsze zrozumienie współczesnych

mechanizmów ochrony dziedzictwa, a jednocześnie tworzy odpowiednie podstawy do formułowania i uzasadnienia rozwiązań przedstawionych w dalszej części rozprawy.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że część teoretyczno-historyczna nie została potraktowana jedynie jako przegląd literatury i regulacji prawnych, lecz pełni funkcję merytorycznego punktu odniesienia dla części praktycznej. Przyjęta konstrukcja pozwala dostrzec zależności pomiędzy ewolucją podejścia do ochrony zabytków a współczesnymi potrzebami w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym. Tym samym pierwsza część rozprawy stanowi uzasadnione wprowadzenie do problematyki podejmowanej w dalszej części pracy.

Drugą, zasadniczą z punktu widzenia realizacji celu rozprawy, część stanowi „Projekt wdrożenia i implementacja”. Ma ona charakter aplikacyjny i wdrożeniowy. Autor przechodzi w niej do zaprezentowania konkretnych rozwiązań, założeń projektowych oraz sposobu ich praktycznego zastosowania. Takie zestawienie obu części należy ocenić pozytywnie, ponieważ umożliwia prześledzenie całego procesu, od identyfikacji uwarunkowań i problemów, przez opracowanie koncepcji rozwiązania, aż po jej implementację. Część wdrożeniowa ma znaczenie dla oceny praktycznej wartości rozprawy. Przedstawione w niej rozwiązania pozwalają bowiem zweryfikować możliwość wykorzystania ustaleń teoretycznych w praktyce oraz wskazać ich potencjalne zastosowanie w obszarze ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Włączenie do rozprawy komponentu wdrożeniowego wzmacnia jej aplikacyjny charakter i pozwala wyjść poza ramy wyłącznie teoretycznej analizy badanego zagadnienia.

Obie zasadnicze części rozprawy zostały rozbudowane o odpowiednio uporządkowane rozdziały i podrozdziały. Taki układ sprzyja przejrzystości prezentowanego materiału oraz umożliwia systematyczne prowadzenie wywodu. Poszczególne zagadnienia zostały przedstawione w ramach logicznie wyodrębnionych jednostek, co ułatwia śledzenie kolejnych etapów argumentacji oraz pozwala na zachowanie odpowiednich proporcji pomiędzy częścią teoretyczną a praktyczną. Istotnym elementem konstrukcji pracy są również podsumowania, które porządkują najważniejsze ustalenia i stanowią naturalne przejście do kolejnych etapów rozważań.

Trzecią część rozprawy stanowią załączniki, które mają istotne znaczenie uzupełniające i dokumentacyjne. Zawarto w nich m.in. mapy, poradniki oraz formularze ankiet. Materiały te należy uznać za wartościowe uzupełnienie zasadniczego tekstu rozprawy, ponieważ pozwalają na bardziej szczegółowe przedstawienie narzędzi, materiałów i rezultatów wykorzystanych w ramach realizowanego projektu. Jednocześnie ich wyodrębnienie w formie załączników pozwala zachować

przejrzystość zasadniczego wywodu, bez rezygnacji z prezentacji istotnych materiałów dokumentacyjnych.

Całość rozprawy została zamknięta zakończeniem podsumowującym wyniki przeprowadzonych analiz i prac wdrożeniowych. W tej części Autor odnosi się do zasadniczych założeń pracy, syntetyzuje uzyskane rezultaty oraz wskazuje najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Zakończenie pełni zatem nie tylko funkcję formalnego zamknięcia rozprawy, lecz także pozwala na ocenę stopnia realizacji przyjętych celów oraz znaczenia uzyskanych wyników.

Na uwagę zasługuje również obszerna bibliografia, która obejmuje wykaz wykorzystanej literatury, materiałów archiwalnych oraz aktów prawnych. Zróżnicowany charakter zgromadzonego materiału źródłowego świadczy o szerokiej podstawie źródłowej rozprawy i umożliwia wieloaspektowe ujęcie analizowanej problematyki. Uwzględnienie zarówno literatury przedmiotu, jak i źródeł archiwalnych oraz obowiązujących i historycznych regulacji prawnych jest ważne w przypadku pracy dotyczącej problematyki ochrony zabytków, która wymaga uwzględnienia zarówno perspektywy historycznej, jak i prawno-instytucjonalnej.

Podsumowując, konstrukcja rozprawy jest logiczna i spójna. Przyjęty układ prowadzi od analizy uwarunkowań historycznych i prawnych, poprzez opracowanie rozwiązań, do ich wdrożenia i praktycznej weryfikacji. Część historyczno-analityczna stanowi podstawę dla części wdrożeniowej, a załączniki uzupełniają oraz dokumentują całość opracowania. Taka struktura zapewnia spójne połączenie wymiaru poznawczego i praktycznego rozprawy.

Metodologia

Mocną stroną przyjętej metodologii jest jej interdyscyplinarny charakter oraz połączenie analizy historycznej, historyczno-artystycznej i architektonicznej z badaniami źródłowymi i społecznymi. Wykorzystanie różnorodnych materiałów, od dokumentacji archiwalnej i literatury przedmiotu po raporty, bazy danych i wyniki badań ankietowych, pozwala na wieloaspektowe rozpoznanie badanego zagadnienia. Istotne znaczenie ma również możliwość konfrontowania i weryfikowania informacji pochodzących z różnych źródeł, co zwiększa wiarygodność wyników. Przyjęte podejście umożliwia analizę nie tylko historii i przemian badanych obiektów, lecz także ich wartości, współczesnego funkcjonowania oraz społecznego znaczenia.

Cele rozprawy

Zasadniczym celem rozprawy doktorskiej mgr. Kacpra Szewczyka jest opracowanie propozycji systematyzacji i uporządkowania wiedzy urbanistycznej dotyczącej miast historycznych. Cel ten został trafnie uzupełniony o wymiar praktyczny, obejmujący opracowanie narzędzi wspierających pracowników służb konserwatorskich, władze lokalne oraz mieszkańców w rozpoznawaniu, analizowaniu i ochronie historycznych struktur miejskich. Tak sformułowane cele oceniam jako w pełni zasadne, aktualne i istotne zarówno z naukowego, jak i praktycznego punktu widzenia. Odpowiadają one rzeczywistym problemom współczesnej ochrony zabytków, w szczególności potrzebie uporządkowania rozproszonego zasobu wiedzy o historycznych strukturach miejskich oraz zwiększenia jego użyteczności w procesach rozpoznawania i ochrony dziedzictwa. Za istotną wartość rozprawy uznaję konsekwentne połączenie wymiaru poznawczego i aplikacyjnego. Doktorant nie ogranicza się do uporządkowania i interpretacji istniejącego zasobu wiedzy, lecz podejmuje próbę przełożenia wyników analizy na rozwiązania możliwe do wykorzystania w praktyce ochrony zabytków. Tym samym rozprawa wykracza poza charakter typowej diagnozy stanu istniejącego i podejmuje realny problem projektowania narzędzi wspierających współczesne zarządzanie wiedzą o dziedzictwie. W mojej ocenie pozytywnie należy ocenić praktyczny wymiar przyjętych celów. Opracowanie narzędzi adresowanych do różnych grup użytkowników służb konserwatorskich, władz lokalnych i mieszkańców, zwiększa potencjalne znaczenie rezultatów rozprawy i wskazuje na możliwość ich wykorzystania poza środowiskiem akademickim. Jest to istotny walor pracy doktorskiej, ponieważ uzyskane rezultaty mają nie tylko wartość poznawczą, ale również wyraźny potencjał aplikacyjny.

Ocena szczegółowa

Pierwszy rozdział rozprawy, zatytułowany „Tło historyczne oraz prawne ochrony zabytków i charakterystyka województwa łódzkiego”, stanowi teoretyczne i historyczne wprowadzenie do dalszych analiz. Doktorant przedstawia rozwój idei i praktyki ochrony zabytków, od najwcześniejszych form zainteresowania relikami przeszłości, poprzez kształtowanie się nowoczesnej myśli konserwatorskiej, aż po współczesny system ochrony dziedzictwa kulturowego. Tak szerokie ujęcie jest uzasadnione nie tyle potrzebą przedstawienia pełnej historii konserwatorstwa, ile wskazaniem, że współczesne rozumienie zabytku oraz zasad jego ochrony jest rezultatem długotrwałych przemian doktrynalnych, społecznych, politycznych i prawnych. W tym kontekście pozytywnie oceniam przedstawienie przemian w sposobie rozumienia wartości zabytku, w tym odwołanie do dorobku Aloisa Riegla oraz problematyki wartości historycznej, dokumentacyjnej i autentyczności. Rozważania te tworzą właściwe podstawy dla dalszego

rozpoznawania i porządkowania wiedzy dotyczącej historycznych struktur miejskich. Na uwagę zasługuje również uwzględnienie społecznego i politycznego wymiaru ochrony dziedzictwa, w szczególności w odniesieniu do ziem polskich w okresie utraty niepodległości. Doktorant trafnie wskazuje na znaczenie zabytków jako nośników pamięci historycznej i tożsamości, co pozwala spojrzeć na ich ochronę nie tylko przez pryzmat wartości materialnych, lecz także społecznych. Ujęcie to pozostaje istotne dla dalszych rozważań dotyczących udziału mieszkańców w procesie ochrony dziedzictwa.

Istotnym elementem rozdziału jest także przedstawienie przemian instytucjonalnych i prawnych w okresie II Rzeczypospolitej, po II wojnie światowej oraz w czasach współczesnych. Pozwala to prześledzić zmiany w organizacji i kompetencjach systemu ochrony zabytków, a także wskazać ich potencjalny wpływ na ciągłość dokumentacji i sposób zarządzania zasobem wiedzy o dziedzictwie. Uzasadnione jest również uwzględnienie międzynarodowych aktów prawnych i współczesnych doktryn konserwatorskich, które pozwalają osadzić polski system ochrony zabytków w szerszym kontekście. Istotnym komponentem części analitycznej jest przedstawienie rozwoju sieci osadniczej i przemian przestrzennych miast obszaru określanego przez Autora jako „Polska Środkowa”. Analiza obejmuje szeroki zakres chronologiczny od średniowiecza po czasy współczesne. Za mocną stroną tej części uznaję ujmowanie rozwoju miast nie tylko przez pryzmat wydarzeń politycznych i administracyjnych, lecz także jako rezultat wzajemnie powiązanych procesów gospodarczych, komunikacyjnych, społecznych i przestrzennych.

Pozytywnie oceniam analizę średniowiecznych procesów lokacyjnych, rozwoju miast królewskich i prywatnych oraz znaczenia szlaków komunikacyjnych, rzek i uwarunkowań gospodarczych. Pozwala ona wskazać czynniki, które w sposób trwały kształtowały późniejszą strukturę przestrzenną poszczególnych ośrodków. Trafne jest również przedstawienie historycznego układu urbanistycznego jako rezultatu wielowiekowych i nakładających się procesów transformacji, a nie jako struktury statycznej.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wykorzystanie materiałów kartograficznych i ikonograficznych. Nie pełnią one wyłącznie funkcji ilustracyjnej, lecz stanowią źródła umożliwiające rekonstrukcję przemian przestrzennych oraz identyfikację elementów historycznych struktur miejskich. Wzmacnia to wartość analityczną tej części rozprawy i dobrze odpowiada jej urbanistyczno-konserwatorskiemu charakterowi. Istotne miejsce zajmuje również analiza procesów przekształcania i destrukcji historycznych struktur miejskich, związanych m.in. z konfliktami zbrojnymi, pożarami, przemianami gospodarczymi i zmianami politycznymi. Pozwala to właściwie

interpretować współczesny stan zachowania miast jako rezultat wielowiekowych procesów transformacji.

Równie ważne są rozważania dotyczące XIX wieku, kiedy rozwój przemysłu, infrastruktury komunikacyjnej, nowych form osadnictwa oraz zmiany administracyjne doprowadziły do zasadniczych przekształceń krajobrazu miejskiego badanego obszaru. W tym kontekście trafnie przedstawiono specyfikę miast przemysłowych oraz procesy, które przyczyniły się do szczególnej pozycji Łodzi w regionalnej sieci osadniczej. Dopełnieniem analizy są przemiany administracyjne XX wieku. Ich uwzględnienie jest ważne z punktu widzenia problematyki rozprawy, ponieważ zmiany podziałów administracyjnych i kompetencji instytucjonalnych mogły wpływać na sposób prowadzenia ewidencji, dostępność materiałów źródłowych oraz ciągłość dokumentacji dotyczącej zasobu zabytkowego.

Podsumowując, część historyczno-analityczną rozprawy oceniam wysoko. Doktorant zgromadził obszerny i zróżnicowany materiał dotyczący rozwoju systemu ochrony zabytków, przemian historycznych struktur miejskich oraz kształtowania się wiedzy o zasobie zabytkowym. Analiza łączy perspektywę historyczną, urbanistyczną, administracyjną i konserwatorską, tworząc spójną podstawę dla dalszych rozważań. Pierwszy cel rozprawy, obejmujący systematyzację i uporządkowanie wiedzy dotyczącej historycznych struktur miejskich oraz systemu ich ochrony, należy uznać za osiągnięty. Na podkreślenie zasługuje powiązanie przemian historycznych i administracyjnych z problematyką współczesnej ochrony zabytków oraz ciągłością i dostępnością zasobu informacyjnego. Rozdział pierwszy pełni tym samym nie tylko funkcję kontekstową, lecz stanowi merytoryczną podstawę części wdrożeniowej, w której uporządkowana wiedza zostaje wykorzystana do rozpoznania wartości, zagrożeń i potrzeb związanych z ochroną historycznych struktur miejskich. Całość tej części oceniam jako merytorycznie wartościową, dobrze udokumentowaną i konsekwentnie podporządkowaną zasadniczemu problemowi rozprawy.

Druga część rozprawy, poświęcona wdrożeniu projektu i jego praktycznej implementacji, stanowi w mojej ocenie jeden z jej najistotniejszych walorów. Doktorant podejmuje próbę przełożenia wyników analiz oraz uporządkowanej wiedzy konserwatorskiej na rozwiązania możliwe do wykorzystania w bieżącej praktyce ochrony dziedzictwa.

Za wartościowe należy uznać szerokie rozumienie procesu ochrony historycznych zespołów miejskich. Autor nie ogranicza go do działań administracji konserwatorskiej, lecz uwzględnia również mieszkańców, inwestorów i władze lokalne. Takie podejście należy ocenić pozytywnie, ponieważ odpowiada współczesnemu rozumieniu ochrony dziedzictwa jako procesu wymagającego

współdziałania wielu podmiotów. Jednym z trafnie rozpoznanych przez Doktoranta problemów jest rozproszenie wiedzy i dokumentacji dotyczącej historycznych struktur miejskich. Jest to jeden z kluczowych problemów praktyki konserwatorskiej, a zarazem istotny punkt wyjścia dla całej koncepcji rozprawy. Samo istnienie informacji nie przesądza bowiem o jej wartości użytkowej. O skuteczności wykorzystania zasobu decydują również jego uporządkowanie, aktualność, dostępność oraz możliwość szybkiego zastosowania w procesie decyzyjnym.

Pozytywnie oceniam zaproponowane przez Doktoranta rozwiązania organizacyjne. Ich istotną zaletą jest możliwość wykorzystania istniejących struktur i zasobów służb konserwatorskich, bez konieczności tworzenia nowych, rozbudowanych mechanizmów instytucjonalnych. Takie rozwiązanie zwiększa realność wdrożenia i nadaje projektowi charakter praktyczny, a nie wyłącznie postulatywny. Na uznanie zasługuje uwzględnienie realnych ograniczeń funkcjonowania administracji, w tym ograniczeń kadrowych, czasowych i organizacyjnych. Przyjęcie zasady, że proponowane rozwiązania nie powinny nadmiernie obciążać pracowników i jednocześnie nie mogą utrudniać realizacji ich podstawowych obowiązków, należy uznać za racjonalne i dobrze dostosowane do warunków praktyki administracyjnej. Za wartościową uznaję również propozycję procedury wdrażania nowych pracowników urzędów konserwatorskich do samodzielnego wykonywania powierzonych zadań przy wsparciu pracowników posiadających większe doświadczenie. Rozwiązanie to dotyczy ważnego, a często niedostatecznie eksponowanego problemu zachowania wiedzy instytucjonalnej. Jego znaczenie wykracza zatem poza usprawnienie organizacji pracy i odnosi się do zapewnienia ciągłości kompetencji oraz doświadczenia instytucji.

Na podkreślenie zasługuje wykorzystanie materiałów kartograficznych, ikonograficznych oraz dokumentacji konserwatorskiej. Pozwoliło to nie tylko przedstawić rozwój miast, ale również stworzyć podstawę do późniejszego rozpoznawania ich wartości i problemów związanych z ochroną. Za istotny rezultat należy również uznać zwrócenie uwagi na sytuację małych i średnich miast historycznych. Doktorant wskazuje na dysproporcję pomiędzy stopniem rozpoznania i ochrony największych ośrodków a sytuacją mniejszych miejscowości, których wartości historyczne mogą pozostawać niedostatecznie zidentyfikowane. W mojej ocenie jest to spostrzeżenie ważne zarówno z punktu widzenia naukowego, jak i praktyki ochrony dziedzictwa.

Trafnie zdiagnozowano również problem funkcjonowania współczesnych zasobów cyfrowych. Rozwój baz danych i portali dotyczących dziedzictwa niewątpliwie zwiększył dostępność informacji, jednak jak wynika z analiz Doktoranta, nie rozwiązał problemu ich rozproszenia, niejednorodności i konieczności weryfikacji. Tym samym Autor słusznie rozróżnia dostępność informacji od jej rzeczywistej użyteczności.

Wartość mają również wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród pracowników Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Na pozytywną ocenę zasługuje świadomość metodologicznych ograniczeń tego badania. Doktorant właściwie wskazuje na celowy i dobrowolny charakter doboru respondentów oraz wynikający z tego brak podstaw do traktowania rezultatów jako reprezentatywnych statystycznie. W konsekwencji wyniki ankiety zostały wykorzystane przede wszystkim jako materiał diagnostyczny, co należy uznać za właściwe. Badanie potwierdziło znaczenie problemów zidentyfikowanych wcześniej w analizie teoretycznej, w szczególności związanych z nieprecyzyjnym określaniem granic ochrony, brakami i nieaktualnością dokumentacji, rozproszeniem źródeł informacji oraz niewystarczającym określeniem wartości i celów ochrony. W mojej ocenie ważne jest zachowanie logicznego ciągu pomiędzy diagnozą a rozwiązaniem problemu. Doktorant nie poprzestał na wskazaniu niedoskonałości istniejącego systemu, lecz wykorzystał wyniki rozpoznania jako podstawę do opracowania i przetestowania konkretnych narzędzi.

Za jeden z mocniejszych elementów rozprawy uznaję przeprowadzenie pilotażu, którego celem było skonfrontowanie opracowanych rozwiązań z rzeczywistymi warunkami funkcjonowania historycznych miast oraz służb konserwatorskich. Dobór Dąbrowic jako głównego obszaru pilotażowego oceniam jako trafny. Przyjęcie miejscowości posiadającej istotne wartości historyczne i urbanistyczne, a jednocześnie charakteryzującej się relatywnie słabszym rozpoznaniem i ochroną, stworzyło odpowiednie warunki do zweryfikowania przydatności proponowanego modelu.

Pozytywnie należy ocenić również uwzględnienie mieszkańców w procesie pilotażowym. Jest to konsekwencja przyjętej przez Doktoranta koncepcji ochrony dziedzictwa jako procesu współuczestnictwa różnych grup interesariuszy. Konsultacje społeczne umożliwiły rozpoznanie nie tylko stosunku mieszkańców do lokalnego dziedzictwa, ale również praktycznych barier jego ochrony, takich jak koszty remontów, brak specjalistycznego wsparcia czy problemy proceduralne.

Za najważniejszy rezultat części wdrożeniowej należy uznać opracowanie dwóch grup narzędzi: przewodników konserwatorskich adresowanych do mieszkańców, inwestorów i władz lokalnych oraz materiałów przeznaczonych dla pracowników WUOZ. Ich wartość wynika przede wszystkim z przekształcenia rozproszonego zasobu informacji w uporządkowany materiał dostosowany do potrzeb konkretnych odbiorców. Rozwiązanie to ma charakter nie tylko informacyjny, ale również edukacyjny i organizacyjny.

Pozytywnie oceniam także przeprowadzoną ewaluację. Uzyskane oceny dotyczące przejrzystości, przydatności i wartości edukacyjnej opracowanych materiałów potwierdzają ich

potencjał praktyczny. Doktorant uwzględni również uwagi dotyczące dalszego rozwoju narzędzi, w tym potrzeby ich wzbogacenia o mapy, grafiki, zagadnienia archeologiczne oraz rozwiązania cyfrowe.

Drugi cel rozprawy, dotyczący opracowania szczegółowych narzędzi wspomagających rozpoznawanie i interpretowanie problematyki zabytkowych układów urbanistycznych, należy uznać za osiągnięty. Istotnym walorem jest to, że Doktorant nie ograniczył się do formułowania ogólnych postulatów dotyczących poprawy systemu ochrony dziedzictwa. Zaproponował konkretne rozwiązania skierowane do określonych grup użytkowników i poddał je praktycznej weryfikacji.

Opracowane przewodniki i materiały wewnętrzne porządkują informacje dotyczące historii, wartości, form ochrony oraz zagrożeń historycznych struktur miejskich. Jednocześnie pełnią funkcję edukacyjną i komunikacyjną. W mojej ocenie właśnie połączenie tych funkcji stanowi jeden z najbardziej wartościowych rezultatów praktycznych rozprawy.

Istotny jest również potencjał skalowania opracowanego modelu. Wyniki pilotażu wskazują, że przyjęta koncepcja może zostać rozwinięta i zastosowana w odniesieniu do kolejnych miejscowości. Ważne wydaje się to w przypadku małych i średnich miast historycznych, gdzie ograniczone zasoby kadrowe i organizacyjne mogą w większym stopniu utrudniać systematyczne rozpoznawanie oraz ochronę dziedzictwa.

Część wdrożeniową rozprawy oceniam zdecydowanie pozytywnie. Stanowi ona nie tylko uzupełnienie części teoretycznej i analitycznej, ale przede wszystkim dowodzi zdolności Doktoranta do przełożenia wyników badań na rozwiązania o potencjalnej użyteczności praktycznej. Za szczególne osiągnięcie uznaję zachowanie ciągłości pomiędzy poszczególnymi etapami postępowania badawczego: identyfikacją problemu, jego analizą, rozpoznaniem potrzeb użytkowników, opracowaniem narzędzi, przeprowadzeniem pilotażu oraz ich ewaluacją. Taka sekwencja nadaje projektowi spójność metodologiczną i wzmacnia jego wartość aplikacyjną.

Mocną stroną projektu jest jego osadzenie w rzeczywistych warunkach funkcjonowania służb konserwatorskich. Proponowane rozwiązania nie wymagają tworzenia rozbudowanych struktur organizacyjnych, lecz wykorzystują istniejące zasoby i kompetencje. Zwiększa to ich potencjał wdrożeniowy i odróżnia projekt od rozwiązań pozostających wyłącznie na poziomie postulatycznym. Za wartościowe należy uznać potraktowanie problemu ochrony dziedzictwa jako problemu zarządzania wiedzą. Doktorant przekonująco wykazuje, że skuteczna ochrona historycznych struktur miejskich wymaga nie tylko odpowiednich regulacji prawnych i decyzji

administracyjnych, ale również sprawnego gromadzenia, weryfikowania, systematyzowania, aktualizowania i przekazywania informacji.

Podsumowanie

Oba zasadnicze cele rozprawy doktorskiej p. mgr Kacpra Szewczyka należy uznać za zrealizowane. Doktorant wykazał się umiejętnością przeprowadzenia wieloaspektowej diagnozy problemu, krytycznej analizy dostępnego zasobu wiedzy, identyfikacji ograniczeń istniejącego systemu ochrony oraz, co należy podkreślić, przełożenia rezultatów tych analiz na konkretne rozwiązania organizacyjne i informacyjne. W mojej ocenie część wdrożeniowa stanowi jeden z najważniejszych walorów całej rozprawy. Jej znaczenie nie ogranicza się do uporządkowania istniejącej wiedzy, lecz obejmuje również stworzenie narzędzi, które mogą znaleźć zastosowanie w praktyce konserwatorskiej. Jednocześnie przeprowadzony pilotaż i ewaluacja wykazały ich potencjalną przydatność, wskazując zarazem kierunki dalszego doskonalenia. Rozprawa zachowuje właściwą relację pomiędzy wymiarem naukowo-poznawczym a aplikacyjnym. Jej wartość należy wiązać nie tylko z diagnozą współczesnych problemów ochrony historycznych układów urbanistycznych, lecz także z próbą opracowania realnych mechanizmów wspierających ich rozpoznawanie, interpretowanie i ochronę. W mojej ocenie stanowi to istotny argument przemawiający za pozytywną oceną rozprawy jako pracy doktorskiej.

Uwagi i postulaty dalszych badań

Pozytywna ocena rozprawy nie oznacza braku kwestii, które wymagają doprecyzowania lub mogą stanowić przedmiot dalszych badań. W pierwszej kolejności za zasadne uznaję wyraźniejsze wyodrębnienie i nazwanie oryginalnego wkładu naukowego rozprawy, zwłaszcza w odniesieniu do rezultatów systematyzacji wiedzy oraz zaproponowanego sposobu wartościowania historycznych układów urbanistycznych. W obecnym kształcie bardzo dobrze widoczny jest wymiar aplikacyjny pracy, natomiast nieco słabiej wyeksponowany pozostaje zakres nowych ustaleń o charakterze stricte naukowym. Wyraźniejsze wskazanie tych elementów pozwoliłoby pełniej określić naukową oryginalność rozprawy.

Doprecyzowania wymaga również relacja pomiędzy zastosowanymi metodami badawczymi a przyjętymi celami i problemami badawczymi. Wielość wykorzystanych metod stanowi niewątpliwie walor rozprawy, jednak bardziej syntetyczne przedstawienie ich wzajemnych zależności, zakresu zastosowania oraz roli w procesie dochodzenia do poszczególnych wniosków ułatwiłoby ocenę spójności metodologicznej pracy oraz podstaw formułowanych konkluzji.

Kolejnym zagadnieniem jest możliwość generalizacji uzyskanych rezultatów. Zasadne byłoby wyraźniejsze wskazanie, które elementy opracowanego modelu i narzędzi mają charakter

uniwersalny, a które wynikają ze specyfiki województwa łódzkiego oraz badanego zasobu miast historycznych. Kwestia ta nabiera szczególnego znaczenia w kontekście deklarowanego przez Doktoranta potencjału wykorzystania opracowanych rozwiązań w innych ośrodkach. Określenie zakresu ich uniwersalności pozwoliłoby lepiej ocenić możliwości szerszego zastosowania rezultatów rozprawy.

Pewnego ograniczenia dostarcza również sposób weryfikacji części wdrożeniowej. Przeprowadzony pilotaż należy ocenić jako wartościowy i właściwie zaprojektowany etap praktycznej weryfikacji projektu, którego rezultaty przekonująco potwierdzają użyteczność i akceptację opracowanych narzędzi. Jednocześnie zakres przeprowadzonej weryfikacji nie pozwala jeszcze na jednoznaczne określenie ich długookresowej skuteczności ani wpływu na sposób podejmowania decyzji konserwatorskich, jakość procesów inwestycyjnych, trwałość zmian organizacyjnych czy stan zachowania historycznych struktur miejskich. W tym zakresie zasadne byłoby prowadzenie dalszych badań, obejmujących obserwację funkcjonowania opracowanych narzędzi w dłuższej perspektywie czasowej.

Warto również rozważyć dalszy rozwój zaproponowanych narzędzi, w szczególności w kierunku ich cyfryzacji oraz integracji z istniejącymi zasobami informacji przestrzennej i dokumentacją konserwatorską. Rozwiązania takie mogłyby zwiększyć dostępność, aktualność i funkcjonalność opracowanych narzędzi, a także poszerzyć krąg ich potencjalnych użytkowników.

Przedstawione uwagi mają jednak przede wszystkim charakter rozwojowy i nie podważają zasadniczo wartości rozprawy. Przeciwnie, wskazują obszary, w których wyniki przeprowadzonych badań mogą być dalej rozwijane i pogłębiane. W mojej ocenie dotyczą one przede wszystkim możliwości pełniejszego wyeksponowania naukowej oryginalności rozprawy, doprecyzowania zakresu stosowalności opracowanych rozwiązań oraz dalszej, długookresowej weryfikacji ich efektów praktycznych. Uwzględnienie tych kierunków mogłoby dodatkowo zwiększyć zarówno znaczenie naukowe, jak i potencjał aplikacyjny projektu.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska p. mgr Kacpra Szewczyka spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, z dalszymi zmianami, i wnoszę o dopuszczenie kandydata do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

Lublin, 11 września 2026 r.

